

Rektor Müllers mave - lokalhistorisk set

Af Flemming Skipper

Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune

Uden mad og drikke duede ej heller en rektor for en realskole i Thisted i slutningen af 1800-tallet. Navnet var N. V. Müller. Han endte som professor og undervisningsinspektør for landets realskoler, og ved hans død i 1903 kunne man i avisernes nekrologer se hans "Iver og Nidkærhed, der vist vanskelig kan opvises Magen til", blive fremhævet. "Hvor var hans Skikkelse kendt og hans Personlighed afholdt alle Vegne, hvor der arbejdes med Alvor og Samvittighedsfuldhed".

Men hvad levede han af, da han levede – sådant helt bogstaveligt. Hvad spiste han – hvad havnede i rektors mave! Hvad brugte rektorfamilien på Plantagevej deres penge til – når det gjaldt "dagligvarer" og andre fornødenheder, klæder og bøger, hvilke udgifter var der til folkehold? Kortere sagt: Et husholdningsregnskab hvor alle udgifter over en længere periode er listet op – post for post. Med et sådant kildemateriale vil historikere være i stand til at

fortælle mere om en af Thistedes foregangsmænd på skoleområdet end de traditionelle skriftlige kilder i aviser og tidsskrifter. Og hvad den lærde og højt respekterede rektor og senere professor selv har meddelt eftertiden.

På Lokalhistorisk Arkiv findes faktisk et sådant husholdningsregnskab fra 1869 og 1870. Ad omveje havnede "Regnskab over Huusholdning" på arkivet i 2006 og kan være nævnte guldgrube for historikere med de rigtige spørgsmål til materialet. Og det vil ikke alene blive et besøg inden for murene på Plantagevej. Der vil også kunne tegnes nye streger ind i det traditionelle billede af det bedre borgerskab i den lille købstad ved fjorden få år efter den preussiske og østrigske besættelse i 1864. Og generelt bidrage til Danmarkshistorien i denne periode. I Thisted-materialet kan den brik måske ligge gemt, man mangler – hvem véd?

"Regnskab over Huusholdning. Denne for et Aar indrettede Regnskabsbog sætter Huusmoderen istand til paa en meget let Maade at føre nøiagtigt Regnskab over sine Udgifter, saaledes at hun deraf kan see, hvor meget der er anvendt til hver enkelt Gjenstand, paa samme Tid som hun hver Dag, hver Uge og hver Maaned har en oversigt over hvor mange Penge, der ere forbrugte. Denne regnskabsbog adskiller sig deri fra de tidligere Udkomne, at hver Huusholdningsgjenstand ikke har en bestemt Side, hvilket medførte den Ulempe, at det daglige Regnskab skulde indføres paa mange forskjellige Sider; i den nuværende Regnskabsbog føres Regnskabet fortløbende Side for Side, og de forskjellige Resultater opnaaes uden at opføre Summen meer end én Gang".

Fra forsiden af den husholdningsbog, som Caroline Frederikke Müller, gift med Thisted Realskoles rektor, førte fra januar 1869 til maj 1870.

Skolen

Realskolen på Plantagevej var fra august 1856 og N.V. Müller den første rektor. Fra 1869 kunne eleverne tage en afgangseksamen, der gav dem mulighed for at indstille sig til adgangseksamen ved universitetet. Müller var teolog, kom fra et rektorembede i Tønder, og det var i 1881, han fik titel af professor og fem år senere udnævnt til undervisningsinspektør for samtlige landets realskoler. Müllers mest berømte elev blev digteren J. P. Jacobsen. Müller skrev senere om ham, at han ikke udmærkede sig ved flid, men var en opvakt, livlig og elskværdig dreng, der havde mange spilopper for.

Elevbillede fra realskolen på Plantagevej i Thisted. Det er fra 1865-1867. Digteren J.P. Jacobsen var elev på skolen. Realskolens rektor, N.V. Müller, er manden med den høje hat.

Lokalhistorisk Arkiv fik overdraget husholdningsregnskabet af Forbrugerstyrelsen, der havde det fra det for længst nedlagte Statens Husholdningsråd – der igen havde det fra Ellen Roed-Müller, en forhenværende københavnsk skolekøkkenlærerinde. Hun var barnebarn af Caroline Frederikke Müller, Thisted-rektorens kone, der omhyggeligt dag for dag i 1869 og 1870 havde ført alle familiens udgifter til protokols. Det har hun sandsynligvis gjort både før og efter disse år, men det er tilsyneladende den eneste protokol, der ad omveje er vendt tilbage til eftertiden – til Thisted.

Regnskabsbogen var blandt det historiske materiale, som Ellen Roed-Müller overgav til husholdningsrådet i 1947.

Sonne og de fattige

Det daglige hovedskema i regnskabsbogen har over 30 poster med de nødvendige varer til en husholdning med et vist folkehold. Det er muligt at følge forbruget – både hvad der bliver valgt og fravalgt – og hvad der i det hele taget var til rådighed i forretninger og hos forbindelser i Thisted på dette tidspunkt. Og så meget kan konstateres – det var hverken "Brændeviin" eller "Viin", rektoren brugte flest penge på. Caroline Müller har tilføjet andre udgifter. Således til pastor Sonnes nye brugsforening, Thisted Arbejderforening (fra 1866), og udgifter til fattige til køb af konfirmationsklæder.

Indkjøb af Fedevarer til Vinterbrug.		
Datum.	Gjenstand.	Summa.
17	1 1/2 R. Sløvnul 2 1/2	1 1
	1 1/2 R. Svøfjæter	1 10
	6 1/2 R. 1/2 R. Indkjøb af...	1 18
	2 1/2 R. Kjøb	1 8
	1 1/2 R. 10 R. Svøfjæter	3 6
	Kjøb af...	4
	1 R. 10 R. (1/2 R.)	8
	1 R. 10 R.	4
	1 R. 10 R.	4
	Malikar	2
	1 R. 10 R.	8
	1 R. 10 R. 1/2 R. 1/2 R.	12
	1 R. 10 R.	8
18	1 R. 10 R.	3 6
1870	1 R. 10 R.	
	1 R. 10 R.	
	1 R. 10 R.	
	1 R. 10 R.	3 6
1869	1 R. 10 R.	
	1 R. 10 R.	
	1 R. 10 R.	
	1 R. 10 R.	

Ud over de mange skemaer for det daglige regnskab i husholdningen indeholder bogen "specielle Schemaer" til udgifter for:

Folkeløn, husleje, indkøb af fedevarer til vinterbrug, bøger og blade, syltning og nedsaltning, brænde, tørv og stenkul, porto, drikkepenge og kørsel, husholdnings-rekvisitter, bohøve, undervisning, garderobe, udleveret til vask.

Men det er ikke udelukkende udgifter. En side er viet optegnelser om de daglige indtægter til husholdningen eller familien Müller, dvs. rektor Müller, der sandsynligvis har været den eneste i familien Müller, der han hentet indtægt ind udefra.

Kogebøgerne

Ved at dykke ned i alle disse tal og oplysninger vil man komme op med stof til nye sider af en families historie fra det bedre borgerskab i Thisted i slutningen af 1800-tallet. Studiet af denne regnskabsbog og andre husholdningsbøger vil givet kaste samme nye viden af sig, som det har været tilfældet med kogebøger fra samme periode. I begge tilfælde drejer det sig om bøger, der kan betragtes som socialhistoriske dokumenter, som fortæller om forandringer i den danske nation. Historien kan læses og beskrives ud fra opgørelsen over, hvad der bliver købt til den daglige husførelse. Opskrifterne i kogebøgerne følger tendenser i tiden, efterhånden som publikum og formål ændrer sig.

Carol Gold er en amerikansk forsker, der kom til Danmark første gang som udvekslingsstudent i 1960'erne og siden har

beskæftiget sig med studiet af danske kogebøger. Hun har i et avisinterview for nylig konkretiseret det. Det begyndte med, at hun beskæftigede sig med danske kvinders læsefærdighed omkring 1800. Det blev hævdet, at kvinder i den periode ikke kunne læse. Det troede hun ikke på. For at bevise, at de godt kunne læse, så hun sig om efter bøger, der var skrevet til kvinder: "Hey, kogebøger! Det viste sig at være rigtigt. De var helt klart rettet mod et kvindeligt publikum, i hvert fald fra midten af 1800-tallet, og ingen ville jo udgive dem, hvis der ikke var et marked. De kunne altså læse".

Danske kvinder havde også forholdsvis gode regnefærdigheder. Det konstaterer historikeren ved at sammenligne med en amerikansk opskrift fra 1800-tallet, hvor husmoderen fik besked på at lade sukkerlagen dryppe i den tid, det tager at synge salmen Nearer My God to Thee. I danske opskrifter fra samme epoke er tiden angivet i minutter.

Med husholdningsregnskaber og kogebøger som kilder til historien – også den lokale – må man kunne skifte de gamles tale om "historiens smeltedigel" ud med en gemen køkkengryde, hvor alt kan lykkes, når blot ingredienserne (læs: kilderne!) er i orden. I Thisted kan vi passende begynde med at kigge nærmere på "Regnskab over Huusholdning", som Caroline Frederikke Müller, rektorfruen på Plantagevej, nøjeregnende til det yderste førte i 1869 og 1870.